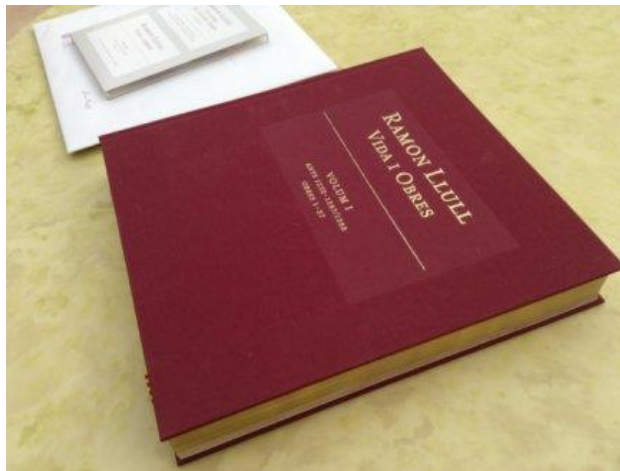

Pere Villalba i Varneda, Ramon Llull. Vida i obres (volum I: anys 1232-1287/1288). Barcelona, Institut d'Estudis Catalans & Elsa Peretti Foundation, 2015. 1001 pàgs. + 2 CD + cartolines amb figures lul·lianes. ISBN: 978-84-9965-259-7

Sens dubte tenim davant nostre l'obra més important sobre Ramon Llull, ben bé dels dos darrers segles. Es tracta del primer volum d'un treball immens i monumental, tant per la magnitud com pel record (si ens referim a l'etimologia del terme *monumentum*) i, òbviament, per la quantitat de dades que incorpora en el seu discurs. A la seva base hi ha una triple metodologia combinada sàviament i exquisida: per al canemàs i fonament del seu treball, el nostre estudiós beu directament de les fonts lul·lianes primàries, això és, la *Vita coetanea*, les seves 275 obres i tots els documents que tenen a veure amb la seva biografia. Aquesta documentació es presenta resumida, traduïda, comentada i esquematitzada pràcticament *in toto*. En segon lloc, se'ns ofereix un compendi de les contribucions que els principals lul·listes de tots els temps han fet per a dilucidar o il·lustrar les fonts primàries. En tercer lloc, es contextualitza, mitjançant requadres i esquemes paral·lels al text (o al final del text, a partir de la p. 857), totes les dades que el llibre forneix. Es procura, d'aquesta manera, un discurs que es retroalimenta i que pràcticament no fa necessària cap altra consulta quan s'al·ludeix a *realia*, corrents filosòficoliteraris, àdhuc a aspectes científics i religiosos.

El professor Pere Villalba demostra una cura exquisida per la recta contextualització de les dades i esdeveniments. A fi de proporcionar una perspectiva global del biografat, no falta una Introducció històrica que, no pas arbitràriament, inicia amb Carlemany i que, a més a més, es condensa en una 'sincronologia' del període tractat en aquest primer volum (cf. p. 415 i al final de la n. 74, p. 944-946). Bàsicament, els interessos d'aquest apartat, abasten la configuració política europea, els principals prohoms de la cultura i dels estudis generals, els moviments de

l'Església i les relacions amb el món musulmà. A poc a poc va acotant el terreny fins arribar a la reconquesta de Mallorca a partir del 1229, i aporta documentació exhaustiva sobre els orígens i vicissituds de la família dels Llull (p. 52-60). Com sigui, a punt de començar el gruix de la seva recerca i exposició, el professor Villalba ofereix d'entrada el llistat definitiu de les obres del doctor il·luminat bo i classificant-les en tretze apartats: obres enciclopèdiques, de creació literària, de filosofia / lògica / psicologia, obres referides a l'Art, obres teològiques, místiques, poètiques, antiaverroistes, pedagogiccatequètiques, científiques, de croada / propagació de la fe, obres autobiogràfiques variades, obres perdudes / inexistentes / espúries. Totes les obres i la vida de Ramon Llull s'aniran estudiant, doncs, cronològicament i correlativa, en paral·lel amb els documents del Diplomatarium lullianum, la *Vita coetanea*, el *Breviculum* (reproduït a les p. 68-69 i, cada miniatura, en gran, en tractar cada obra en particular) i, com no podia ser d'altra manera, amb els escrits lullians mateixos (p. 61-78, esp. p. 75).

Aquest volum en qüestió, doncs, ens apropa a tota la vida personal i a l'activitat, tant de caràcter formatiu com intel·lectual, de Ramon Llull els primers 56 anys de vida, trobant-se a les portes d'anar a Roma i, després, a París. En un primer capítol (p. 80-106) l'autor ens regala amb totes les notícies disponibles sobre la seva vida familiar fins el "canvi de rumb" el 1262 que es recull en les primeres escenes del *Breviculum* profusament comentades en paral·lel a la *Vita coetanea* (p. 92-105): el *dictamen mentis*, les seves peregrinacions i l'inici de nous estudis, naturalment també sobre l'islam. El segon capítol (p. 107-282) abasta nou anys més: del 1265 fins al 1273, quan Ramon Llull comptava ja 41 anys d'edat. Arran de la seva estada a Montpeller, aquests anys escriu tres llibres, el més important de tots ells, el *Llibre de contemplació en Déu*. De manera profusa Pere Villalba ens informa de manera exhaustiva, però també amb sinopsi i claredat, dels objectius i estructura d'aquest gran llibre que ja *afigura* (per exemple, cf. p. 142, 193, 210, 906, 907) combinatòriament i sensual moltes de les dignitats divines que poc després acabarà d'introduir en l'Art. Hom observarà que les diferents invocacions a Déu, més de cinc mil, de manera semblant tal com les llegim a l'Alcorà, es troben sembrades tot al llarg del volum (fins i tot en les guardes fixades a les tapes). El tercer capítol (p. 283-855) ens dibuixa un Ramon Llull que, als seus 55 anys, arriba al cim de la mística i que, a la vegada, ja ha fet tres versions de la seva Art, mètode que anirà completant amb noves lectures i combinacions de figures. Aquest tercer capítol abasta 35 obres, 11 de les quals són exclusivament dedicades a l'Art en si (de consulta obligada ens sembla la p. 854-855 amb una taula sinòptica d'aquestes obres detallant llurs aportacions), mentre unes altres 11 vindrien a ser aplicacions de l'Art, "arts específiques" en àmbits col·laterals del saber, com ara la gramàtica, el consell, l'elecció de persones, la filosofia, la teologia, la medicina, el dret o la natura.

Val la pena recordar que Ramon Llull dedicà a l'Art 16 títols tot al llarg de la seva vida. Mentre el 1274, després de la seva il·luminació al puig de Randa, acabava d'escriure l'*Ars compendiosa inveniendi veritatem* (també coneguda com *Ars magna*), serà el 1308 que plasmarà la seva darrera versió en l'*Ars generalis ultima*. Però, mentrestant, durant aquests catorze anys (del 1274-1288) no són pocs els esforços que dedica al "millor llibre del món" que tindrà com a objectiu mecanitzar i simplificar el pensament, fornir qüestions i respostes, per a trobat raons necessàries que serveixin per a evangelitzar els infidels. A més a més de les regles, Ramon Llull dissenyarà unes figures que ajudaran a visualitzar aquests processos de l'enteniment. Devem, doncs, al professor Villalba, unes anàlisis pormenoritzades de totes aquestes obres que seran d'ajut inestimable per a qui vulgui, confiïm que un dia no molt llunyà, redactar una història completa sobre l'origen, vicissituds, significat i autèntic valor de l'Art a Ramon Llull. En efecte, juntament amb l'esquema i resum de cada obra, acompanya el

seu text amb nombrosíssims esquemes sobre la significació de les diferents lletres (sempre amb el seu color identificatiu) i les maneres com les figures i cambres es van generant i desplegant (vegin-se, a títol d'exemple, les p. 289, 290, 292, 295, 296, 299, etc.) tot al llarg de les diferents qüestions amb la solució corresponent. Quan l'obra lul·liana no és massa llarga, el professor Villalba en forneix el seu text llatí amb la traducció catalana corresponent: aquest és el cas, per exemple, de la *Lectura compendiosa super artem inveniendi veritatem*, “una obreta, gairebé un apunt, de les vuit figures fonamentals que constitueixen l'Art lul·liana” (p. 922), editada ara de cap i de nou, amb aparat crític i havent revisat tots els manuscrits. Recordem que és a partir del 1283, en l'*Ars demonstrativa* (tercera redacció de l'Art) que s'afegeixen figures mòbils, amb cercles que combinen entre si, summa del sistema artístic lul·lià fins aquell moment i que donarà peu a noves obres sobre l'Art. No és debades, doncs, que també aquell mateix any escriu obres pedagògiques adreçades als que vulguin aprendre la seva Art: *Introductoria Artis demonstrativae* i les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa* (aquesta escrita en heptasíl·labs catalans monorrims i que de seguida va ser traduïda també al llatí, amb interessants ampliacions, obra que reproduïx el professor Villalba, cf. p. 712-715). Convé remarcar, així mateix, que es fa difícil la datació de les cinc obres artístiques escrites a Montpeller entre el 1284 i 1287, la més interessant de les quals –i amb noves precisions sobre la manera com s'han de mesclar les figures i de com se n'ha de fer una lectura aprofundida– és la *Lectura super figuras Artis demonstrativae* (ca. 1288), coetània del *Liber de Chaos*, un llibre de gran originalitat. En efecte, els universals i els predicaments són ampliat en aquest llibre al món físic i la labor exegetica del professor Villalba detalla de manera minuciosa com els quatre elements d'Empèdocles es mantenen dins el referent de la segona Figura elemental, els cinc universals i els deu predicaments (p. 805-846). L'estudi d'aquest llibre inclou sengles complements sobre els correlatius (p. 965-966), un complet raport de diverses visions raonades sobre l'univers fins al s. IV (p. 838-843), un esquema molt reeixit del Caos universal evolutiu (p. 844) i un resum de les teories modernes astrofísiques sobre l'origen i evolució de l'univers (aquest a càrrec d'Emili Elizalde, p. 845-846).

Aquest tercer capítol inclou, com era d'esperar, sengles i prolixos estudis sobre altres obres, algunes de les quals foren escrites en català i que són motiu d'atenció i estima especial. Esmentarem principalment el *Llibre d'Orde de cavalleria* (1276), quan Ramon Llull estava ocupat fent gestions amb el rei Joan II (vegi's la interessant nota a p. 941-942 sobre la fundació de Miramar), l'enciclopèdica *Doctrina pueril*, espill del futur cavaller cristià (p. 386-416), les tres potències de l'enteniment al *Llibre d'oracions i contemplacions de l'Enteniment*, el *Llibre contra l'Anticrist*, el *Llibre del Gentil i dels tres savis* (també en versió llatina), que incorpora imatges arbòries il·lustrant les propietats teologicomorals (cf. p. 432, 434-437) a la vegada que enceta el diàleg entre religions, i òbviament el riquíssim i sempre suggerent *Romanç d'Evast e Blaquerna*, obra de maduresa dins la qual trobem el místic *Llibre d'Amic e amat* (el qual és reproduït parcialment, en frases soltes, en les pàgines que queden del volum: cf. p. 610, 615, 623, 631, 636, 640, 641, 679, 688-690, 783, 785).

Al llarg d'aquest volum no manquen tampoc dades i plantejaments que es poden tenir com una aportació pràcticament definitiva i que marcaran els estudis lul·lians en l'esdevenidor. A més a més de l'exactesa en les dades històriques per a la datació dels esdeveniments més importants, podem esmentar, a títol d'exemple, l'estudi complet de l'obra inèdita del 1279, *De adventu Messiae* (cf. p. 563-575 i notes a p. 953-955) fet a partir dels manuscrits, les notes crítiques al text llatí de *Logica Algazelis* (p. 915-916) o el quadre de signes de l'*Ars notatoria* (p. 353), de la qual n'ha confegit una nova edició (havent consultat tots els manuscrits i amb nou aparat crític), i afegint totes les figures i cambres pertinents amb una taula sinòptica final,

acompanyada d'una excel·lent traducció catalana (p. 924-936). No és exagerat afirmar que la qualitat del treball del professor Villalba és altíssima i d'absoluta solvència. En deixen constància, tant el Consell assessor –constituït per una seixantena de personalitats del món acadèmic i universitari internacional– com les nombroses anotacions, aclariments, fotografies, disseny de figures i un llarg reguitzell d'aportacions externes encarregades per l'autor. D'aquestes en podem destacar, en primer lloc, la història de la família Amat/Llull, nota documentadíssima, a càrrec de José Antonio San Martín (p. 879-894). Però també són remarcables les aportacions, a tall d'exemple, dels professors Jesús Alturo, Eusebi Ayensa, Òscar de la Cruz, Emili Elizalde, Joan Fuguet, David Garrido, Ricard Guerrero, José Higuera, Jaume Medina, Jaume Mensa, Carme Plaza, Teresa Solà. Al mateix Pere Villalba devem notes documentadíssimes, entre d'altres temes, sobre les relacions amb Ramon de Penyafort (p. 901-903), els símlis a Ramon Llull (p. 909-915) o diverses particularitats d'algunes figures (p. 964-965).

Així mateix, serà d'utilitat indiscutible l'original recull de citacions bíbliques que Ramon Llull fa en aquestes 37 primeres obres (cf. p. 968-969) però no menys el “mapa de continguts” de tot aquest període i que combina la documentació gràfica, el pensament i les obres de Ramon Llull, apunts històrics i les notes corresponents (p. 969-979). Tampoc no hi falta, ja a les seves acaballes, un índex de noms, de llocs i matèries (p. 980-995). El llibre es clou amb uns mots de colofó, “Per portulam salus”, a càrrec del professor Alessandro Tessari, corresponent de la Fundació Peretti.

Un dels punts forts d'aquest llibre rau també en el treball de maquetació i d'impressió, no només impecable sinó d'una professionalitat exemplar, sense ni una tara, ple d'encerts. Per exemple, a cada pàgina hom pot seguir l'any, el lloc on treballa el nostre home i la seva edat. La tipografia, els esquemes, les figures i cambres, tot allò que Ramon Llull havia imaginat, és reproduït amb una altíssima qualitat.

L'obra va ser presentada en solemne sessió a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans el proppassat 15 de setembre del 2015. A més a més, en el moment d'escriure aquestes línies, aquest treball del professor Villalba ha rebut el premi Serra d'Or de crítica literària i humanitats i ja es troba en premsa el segon volum del projecte (obres núm. 38-113), que abasta els anys 1288-1303, període en què realitza grans viatges, fins a Xipre i Jerusalem. Serà un moment en què Ramon Llull anirà simplificant les figures que, de setze (cf. *Introductoria Artis demonstrativae*), simplificarà a només quatre el 1290, en la seva *Ars inventiva veritatis*. Serà un nou temps, durant el qual treballarà força per a rebatre l'averroisme a París i mantindrà un assidu contacte amb el Papat. Desitgem, com no podia ser d'altra manera, que aquest segon volum, arribi ben aviat a les mans de tots els estudiosos i interessats en la vida i obres del beat.

Ramon Torné Teixidó
Universitat Oberta de Catalunya
rtornet@uoc.edu